

Rákóczi Kiáltványa

*A Liliun Aurum Könyv- és Lapkiadó kft.
az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének a tagja*

*A könyv megjelenését
a Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériuma
és a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
támogatta*

© Liliun Aurum, 2004

ISBN 80-8062-214-0

*Rákóczi
Kiáltványa
a keresztény
világhoz
a szabadságharc
okairól
és céljáról*

Tartalom

<i>A Rákóczi-szabadságharc</i>	23.
<i>Magyarország 1703-ban</i>	23.
<i>A szabadságharc kitörése és hadtörténete</i>	31.
<i>A stratégiai háttér: külpolitika és gazdaság</i>	44.
<i>A kuruc állam</i>	53.
<i>A szabadságharc befejezése</i>	55.

' keresztyén világ minden fejedelmeinek és respublikáinak, úgy egyéb akármelly, akárminémű állapotú, betsületű, méltóságú, tisztű és felsőségű rendeknek.

Mi felsővadászi Rákóczi Ferencz, Istennek kegyelmébül fejedelem, Saáros vármegyének főispánnya, mukácsi és makoviczai herceg, Sáros-Pataknak, Tokajnak, Regécnek, Etsednek, Somlyónak, Ledniczének, Szerentsnek, Ónodnak örökös ura.

A' dolognak örök emlékezetire!

Meg-újjúlnak a' DITSÓSÉGES MAGYAR NEMZETNEK régi sebei, és hazánk megsebesült szabadságának mostoha kézzel ennyiszer enyhítettett sebhelye, minekutánna alattomban el-bádogyadott tagai, az Austriai Háznak Isten ítéletiből való birodalma alatt, féltvén hogy ép részére is reá hat a' végső veszedelem, fegyverrel kíván el-vágtatni. Elámulnak sokaknak elméjek, a' meg-háborodott országnak viszontagságos ujságátul meg-rettenvén, és hogy ez a' meg-nem rontatott, ditsóséggel s szép kies tsendességgel ennyi sok száz esztendőktől fogván virágzó és fenn álló nemzet már idő folyásával gyászos változásban öltözik, midőn a' világ tsudállya, sokan a' király ellen

való hitetlenséggel és támadást indító véle született kívánsággal vádollyák, vétkes vélekedéssel, nem tudván a' dolgokat. Adgyatok engedelmet igaz fájdalunknak és panaszunknak, és egy kevésbé fellyebb emelvén elmélkedéseket, kikkel vagy a' nem jól elhitt elmébéli eleve bé-vett vélekedés, vagy a' zabolátlan magános tettetésnek hévsége nem igazán értetett, midőn okát igaz táborozásunknak nyilván valóvá tesszük, legyetek igaz ítélő bírák.

Egynéhány száz esztendeje múlt-el, olvassuk, miólta az uralkodásnak negédes kívánásával és az országnak nagy rendei sok jó-akarattyoknak béhálózásával, magoknak vették az austriaiak a' királyi felségnek jussát, mindazonáltal meg-forgatván fellyebb az időőknek minden folyásit, hogy mindenkör az ország ősi szabadságának tsalárd mesterségeket készíttének veszedelmesül, azt mind a' históriák igazán írják, mind az utolsó idő most is beszél-li nemzetünk maradékinak. Mi kényszerítette régen a' ditsőséges BÁTHORI FAMILIÁT ez ellen a' Ház ellen fegyver fogásra? Mi okot vet-fel Bethlen hazánk óltalmára? Mi indította BOTSKAIT a' felkelésre? Mitsoda a' mi eleinket, RÁKÓCZIAKAT és TÖKÖLIT? Nyilván van a' világ előtt! Nem is lehet semmi álnoksággal elfelejtetni országunknak igaz nehézségeit. Leg-főbb oka most is, mindenkör másszor is vólt, az illy nagy és sok indulásokban, hazánk tör-

vényeinek meg-mondhatatlan rontsolása, szaggatása; mert mi-helyt észre vették az austriaiak, hogy először hozzájuk édesgettetett, tsalárdságokkal nékiek alájok vettetett nemzetünk alattomban és naponként csúszván, mászván szabadsága uralkodásoknak, lassan-lassan olly szentelenségre mentenek, hogy már ki-rontván a' királyok hitleveleinek rostélyait, valami tetczett, azt szabadságos-nak ítélvén, s mezőt vévén hazánk szabadságának elrablására, alattomban való veszedelmes tanátskozásoknak nyilván való jele-it mutatnák. Innen (ó fájdalom) sok magyar vérből álló di-tsősséges nemzeteknek elóltattatások, sok jószágoknak erőszakos el-foglaltatások, a' haza fiaitúl a' méltóságoknak elvétettetések, az idegen törvényeknek szokatlan bé-hozattatások, és az elviselhetet-len adózásoknak terheinek felvettetések után:

1. Országunknak arany szabadságát, melly ennyi száz esztendőktől fogva a' királyok szabad választásában maga erejét meg-rontatlan szokással meg-tartotta, örökös uralkodásnak ábrázattyára, az ebbe való megedgyezésre rettentéssel élvén, szolgálai változással el változtatták, és hogy abból felettébb való szabad uralkodásoknak nagyobb eredetit vehessék.

2. Amaz nagy királynak, JERUSALEMI ANDRÁSNAK nagy törvé-nyét, melly minden rendeknek leg-főbb szabadságait ez alább való

időig nemzetünknek maradandó örök ditsősségére magába foglalta, az' haza törvényei meg-rontásakor, a' királyok ellen való állásra örökös hatalmat engedett, maga uralkodásának különös tetczésével és az országnak főbb rendeinek kényszerített meg-edgyezésével gyalázatosan el-törölték, és noha a' királyok szabad választásának ÉS AZOK ELLEN VALÓ ÁLLÁSBAN lévő szabadságnak el-vételén kívül hazánknek minden egyéb törvényeit, a' felül írt királyi hitnek önként való értelmével, hogy meg-állyák s szentül megtartják meg-esküdtének, utat tsinálván mindazonáltal akár melly nehéz és képtelen dolgokban való bátorkodásra, hazánk törvényeinek minden igasságit, minden megkülömböztetés nélkül szabad szakálra pusztították, távul légyen minden gyűlölség és negédség, méltán és igazán panaszollyuk. [3.]

3. Fájdalmas dolog nyilván ez MÁRSAL társalkodó nemzetnek, a' ki végtelen munkájival, vérével és költségeivel, minden ellenségek ellen régi időtül fogva ditsíretessen oltalmazta az egész keresztýenséget, hadi méltóságbul le-vetkeztettetni, és annak idegen nemzetre, az hát megé vettetett magyar virtusnak meg-csufolásával, a' haza nyilván való törvényei ellen, 's nevezetesen A' KIRÁLYI DIPLOMÁNAK 4-IK RÉSZÉ, MELLY, AZ 1658. ESZTENDEI I. ARTICULUSBAN FOGLALTATIK, ÉS A' 10.11-DIK 1608. ESZTENDEI, ÚGY AZ 38-DIK

1659. ESZTENDEI ARTICULUS ELLEN olly közönséges véle való éléssel ruháztatni, hogy alig láthat valaki, egy vagy két erősségen magyar főtisztet, és így el-vétettetvén a' fellyebb mehetésnek alkalmaztossága, a' maga hazájában számkivetettetett haza fiának, hogy idegen járom vettetik a' nyakában, (s' ki szenvedhetné ezeket-el?) tsak fohászkodunk.

4. Mindenek tellyesek ez országban meg-zavarodással, meg-ujtatott az uralkodás ábrázattya, és az ország minden dolgainak tsak intéssel parantsolgatásképen való igazgatását az Udvari Tanáts negédesen magának tulajdonittya, és végre az ország főrendeinek minden tanátsa ki-rekesztvén, mind azok valamik az ország közönséges állapottyát nézik, kiváltképen tiltván azt a' haza rendelései, nevezetessen 3-DIK RÉSZÉ A' FELÜL ÍRT DIPLOMÁNAK, AZ 1681. ESZTENDEI 4-DIK, AZ 1655. ESZTENDEI 50-DIK ÉS AZ 1659. ESZTENDEI 14-DIK ARTICULUSBAN, (a' mint arra bizonyság a' minapi hírünk nélkül lett KÁRLOVICZI frigy-kötésnek tractája) mi felölünk, mi nálunk nélkül végeztetnek.

5. Ki vólna, ezeken felül, a' ki nem tudná az Udvari Camarának szabados uralkodását? Az egeket verik a' siralmok és az Isten boszszúállásáért esedeznek az árvák s' az özvegyek. Irtózik az elme tsak az egy ujjonnan keresett, tirannusi tanátssal kép-

zelt igasságnak emlékeztire-is, mellyet noha az ország vármegyéire ki adott végezés szerint egyszer el-engettenek, és semmi törvényei a' hazának soha helyben nem hattanak, úgy az igaz lelki ismérettel-is hogy meg nem egyezett, s' meg sem egyezhetett, felette nehéz okok mutattyák, mindazonáltal ennek a' Mammon hallatlan keresetinek modgyával sokféle kigondolt szín alatt megrontatván a' királyi fogadás, mennyi kárt tettek, nagy része az országnak törvényes uraitúl el-vétettetvén és idegen nemzetnek adattatván, A' MÁSODIK ANDRÁS KIRÁLY DECRETUMÁNAK 26-DIK ÉS ULADISLAUS KIRÁLY 5-DIK DECRETUMÁNAK 10-DIK ÉS AZ 1599. ESZTENDEI 31-DIK ARTICULUSNAK értelme ellen félre tétettetvén a haza értelmes fiaai, nyilván vagyon. Bizony semmi nem vólt ennél méreg boszszúra valóbb, a' magyar nemzet elméjének is az austriaiaktul el-idegenítésére alkalmatossabb és a' közönséges igasságtul idegenebb dolog, mint hogy az olyan jószágoktól, mellyeket sok száz esztendőkkal ez előtt a' török birodalom alatt is szüntelen békességes bírással birtanak, tsak egyedül a' töröknek a' hazából való kiűzetéséért, mellyel a király maga hiti szerint tartozott, az igaz földes urak megfosztassanak és attúl a' mellyel magokat s jószágokat az ellenség ellen való jeles szolgálatokkal, vérekkel s' végetlen költségekkel akoron is oltalmazták, meg-fosztattatván keresztyén király alatt,

rút járom alá vettettessenek. Semmit nem használt itt az okoskodás és a' könyörgés, sőt inkább uraságokat formálván széllyel, a' papi-rendek a' világiakkal együtt a' minden nemzeteknek törvényei ellen, minekelőtte idéztettenek vagy megszententiáztattanak volna, már meggyőzöttettek és jószágokból kirekesztettek valának, nem is vólt egyéb hátra, hanem hogy minden tanátsok a' nemes-ségnek az országból való ki-űzetésére esküttenek volna egyben, bizonnyal el-hintenének. Innen meg-sanczoltattatván, és az újjonnan keresett igasságnak fel-váltására kényszerítettván sok várme-gyéi az országnak.

6. A' parantsolat szerint való ítéletek bé-hozattattanak és a' törvények szabadságának rontására fel-nyílt úttal bérohantanak, mellyek noha az országnak világos rendelkezésével, úgy-mint 1603. ESZTENDEI 12-DIK, 1618. ESZTENDEI 14-DIK, 1638. ESZTENDEI 26-DIK ÉS 1649. ESZTENDEI 41-DIK és az austriaiak királyi hitekkal meg-erősítettett articulussokkal valójában megerősítettettek.

7. Mindazáltal a' tsuffá tétetett haza lakosi szokatlan törvény folyásával országunkon kívül, ellenkeztetván azt AZ 1536. ESZTENDEI 41-DIK ÉS A' KIRÁLYI DIPLOMÁNAK 5-DIK RÉSE melly AZ 1659. ESZTENDEI 1. ARTICULUSBAN tetettetett, leveleiknek elő hozására s' igasságoknak meg-bizonyítására citáltattatván, nem tsak

nehéz, s' a' dolgoknak érdemét gyakrabban felül muló költséggel terheltettenek, hanem végezetre az Udvari Kamara is egyszer s' mind bíróságot s' fel perességét is viselvén helytelenül AZ 1681. ESZTENDEI 37. ARTICULUS ellen, mind felettéb való nagy károkkal, jószágok el-tserélésére kényszerítettetnek, mind félre tétettetvén az ország rendes törvény széke és bírái, tsak a' királyi FISCUS vélekedése szerint ítültettenek-meg, ujjabb' s meg ujjabb vendégek érkezvén ottan ottan az országban, nem egyebet kell vala hallanunk amaz szomorú SENTENTIÁNÁL: KÖLTÖZZÉL-EL RÉGI LAKOS!

8. Foháskodik a' kunok s jászok királyi ditsősséges PRIVILEGIUMOKkal ékesítetett régi szabadsága, melly lába alá vettetett a' német nemzet szokatlan uralkodásának, és hogy az iga alól kiszabadíttassék, alattomban szüntelenül foháskodik.

9. Foháskodik hasonlóan a' maga igasságából le-vetkeztetett Magyar Kamara, és midőn a' mindenek körül való igaz rendelés hatalma hogy nagy megutáltatásával az Udvari Kamara által tőle el-véttetett arról panaszol, a' törvényeknek világos meg-rontatását, mellyek az 1622. ESZTENDEI 18-DIK, AZ 1647. ESZTENDEI 146-DIK ÉS AZ 1681. ESZTENDEI 31-DIK ARTICULUSOKON fundáltatnak, és az egymást értést helyben hagyván, az egymástól való függést nyilván kirekesztik, méltán fájlallya.

10. *Mint vádollya az Istennek szolgálója a' természet is maga az Udvari Kamarának mondhatatlan fösvénységét, mert noha az Isten ritka kegyelmességéből az országban elfogyhatatlan bősége van a' sónak, mindazáltal azt olly drága áron adatta, hogy már nagyobb része az ország lakosinak mindennap sótalan kenyérrel élt, elvétettetvén a' szabad kereset, és a' természetnek ez jótéteményéatiül a' lakosoknak megfosztatása nagy gonosság nélkül nem lehet.*

11. *El-kerüllyük a' koronához tartozandó jószágoknak el-idegeníttetését, melly tiltatik az ULADISLAUS KIRÁLY 7-DIK DECRETUMÁNAK 2-DIK ARTICULUSÁBAN.*

12. *Az országban a' meg-kettőztetett harminczadokat,*

13. *Az árus boltoknak meg-árendáltattatását,*

14. *Tsak egyedül az el-viselhetetlen portio QUANTUMÁNAK szedését vevését hozzuk-bé igaz fájdalommal. Oh! melly bő MATERIÁJA jó ki ebből a' szomorúságnak! Mert a' midőn a' szabad rendelés negédességét magának vette az udvar, nagy milliók summáját vetvén az országra, noha a' szabad ország szabadsága az egész ország gyűlésén kívül semmi adó szedést nem enged, azt bizonyítván a' MÁTYÁS KIRÁLY 3-DIK DECRETUMÁNAK 1. ARTICULUSA, a' honnan olly nagy s meszsére való maradékink által is meg-siratandó romlása következett a' hazának, hogy virágzó és ritka gazdagsá-*

gokkal bővelkődő állapottya után édes hazánknak nem láthatunk egyebet régi boldogságának színes árnyékánál. Nehéz kimondani, hogy a' szegény kösség ki fogyván minden értékéből, a' honnan fizethessen, sokféle kétségben esett; bizonyos dolog, hogy némelyeknek fel-akasztani magokat, némellyeknek török szolgálattyaival könnyíteni állapottyokat, némellyeknek hallatlan példára feleségeket az EXECUTOROKnak, gyermekeket a' töröknek zálogba vetni tetczett. Oh! Szabad nemzet által el-szenvedhetetlen kegyetlen szolgálat! Hogy lágyabb sorsa vólt az uralkodó hold birodalma alatt az ország népének, most is emlegeti, és hogy az austriaiaknak egy esztendei sarczoltatása a' töröknek adott ötvenesztendei fizetéssel felette meg-egyezett, köz írás által meg-bizonyíttatott. Nem is forrott ki az austriaiaknak ez kegyetlen kívánsága, valamig az ország minden rendei ellen egyaránt nem kegyetlenkedett. A' pap urak, főrendek, nemes emberek és a' szabad városok adó fizetés alá rekesztettenek, és noha meg-megbízttatott az ország az utolsó fizetés végső esztendejének már jelen lételevel, a' köz válaszközlben a' gyakran meg-jelentetvén, de midőn az illy nehéz és el-viselhetetlen adózás terhe semmiképpen meg nem szünt , sőt naponként az ígíret ellen mesterségesen nevedett, új fizetés neme, ACCISA formáltatott; a' hadi EXECUTIO uralkodott, tömlöczözés, verettetés tá-

madott, az országban alattomban a' sóhajtás szaporodott, azokbúl a' dolognak nyilván valósága azt bizonyította, hogy könnyü a' következés, mellyel a' szabad nyakra a' szolgálatnak örökké való jármát akarják vetni.

15. Mi kell több? Az ország rendes ítéletei, melyek a' királyi hit és az haza törvényei szerint minden esztendőben szoktak lenni, mind eltöröltettenek, mind szokott idejekben, ötven esztendő alatt is (a' mint az octavák) nem folyhattanak, melly-is bizonyos veszedelmére vala az országnak: bő magva nőtt ebbül a' zűrzavarnak, megrontottak a' törvények, meg-újgítottak a' per folyások, következtek a' ragadományok, nőtt a' hatalmasabbak szabadsága, megnyomorítottak az árvák, fel-prédáltattak az özvegyek, és midőn a' haza lakosinak a' magok törvényével való élés meg-nem engedtetett, sem az idegen bíróságot könnyen bémeg vehették, mindenek tövel hegygyel egyelettenek össze, számkivetteten az igazság.

16. Kitsoda az, a' ki előtt titok volna a' religiónak (isteni tiszteletnek) meg-háborításának színes fogása. Bizony a' vallás háborgatása, mellyet mind az ország' s mind az imperiumi törvények helyben hagytanak, hogy azzal a' megrontatott haza szabadságát tsufohassák, a' személy válogatás nélkül megnyomorított csehek példájával régi szokott dolga az austria-

iaknak a' köz-mondásként: ELOSZLATNAK A NAGY VIZEK, 'S PATAKOKKÁ LÉSZNEK, és ekképpen széllyel szaggatván a' haza nagy rendeinek elméjeket, midőn a' vallás színe alatt az egyenetlenségnek magvait hintik, alattomban ereje el-fogyattatván, tapasztaljuk az országnak romlását. Bizonyságok erre a' magok idegen nyelven szólló papjok ellen panaszló prédikáló székek, és a' kívül valóknak az 1681. ESZTENDEI 27-DIK ARTICULUS ellen engedtetett gazdag óltárok, kiket midőn csak a' pompás jövedelemre vágyanak, a' magyar nemzetnek lelki építése nélkül el-foglalt a' hanyatt fekvő tunyaság.

17. Az austriaiak gonosz kívánsága alá vettetett hazánk törvényei hevernek, és hajdani arany szabadsága az ország gyűléseinek egy udvari tanátsnak udvarol. Az építésnek micsoda tovább való reménsége van, elromolván a' fundamentum? A' KEGYETLENSÉG ÚTTYÁNAK NEVELÉSÉRE BIZONY NINTS SEMMI BIZONYOSSABB JEGY, MINT A' SZABAD ORSZÁGNAK KÖZÖNSÉGES ORSZÁG GYŰLÉSÉTŰL EL-VONATTATNI. Innen nőtt a' nagyobbakat tselekedni merészlő telhetetlen szabadság, és valamit magános tanáttsal elrendel-tenek, az leg-főbb törvény erejévé vált a' kételenesek előtt: semmit sem hattak elpróbálatlanul, hogy e' gazdag ragadományban ör-vendezhessen az austriai hatalom.

18. *Rá vetette azért az országra a' DICASTERIUMokat az ország gyűlései helyett, mellyek által midőn a' haza lakosit maga tettzése szerint igazgattya, megítélheti az igaz bíró, hogy nints egyéb hátra a' szabad országban, hanem a magános tettés szerint való gazdai hatalmas uralkodás.*

19. *De mit mulatozunk ezekben tovább? Ki atták az austriaiak ez nemzetrül nyilván való bizonyyságit hamis tanátsoknak, midőn ez előtt négy esztendővel az országon kívül össze híván törvénytelen módon az ország főrendeit, több sok s nevezetesen ez illy PUNCTUMOK kívül, hogy tudni illik a jövőendő szüntelen való adózás módgya a' felül írt hogy már ország gyűlése által találtassék-fel. Az alább való nemesség paraszti állapot alá vettettessék. A' fellyebb való pedig, a' szabadság szoros rostélyaival, az ország fundamentumos törvényei ellen (melly törvények minden rendeknek ugyan azon egy szabadságot tulajdonítanak, hogy abban nagyobb 's kisebb nem lehet) meg-határozattassanak. Az ország szokott törvény folyása tovább az austriai törvény szokatlan folyására vonatassék, hazánk szabadságának meg-tapodásával ki-mutatták. Be gyönyörű szép szentsége ez a' királyi hit leveleinek!*

20. *Álly elő annak felettte te-is, az országban való örökösségnek fel-állítására találtatott út, EPERIESI MÉSZÁRLÁS! Gyászolnak az öz-*

vegyek 's az árvák megfosztattatván édes szüléjektül. Elszedettek a' Gabiusoknak főbb fejei, és sokaknak kiontatott ártatlan vérek, az Ábelével együtt, az egeket verdesik. De még sints mértéke az austriaiak ennyi kegyetlenkedésének, még sem elégedett meg sokaknak vérevel, 's nem nyugodott mind addig,

*21. Valamíg az ő uralkodása gonosz kívánságának bé-töltésére, a' mi vérünket-is más nyolczvankét hazánk főbb tagjaiével, kik nevek szerint registráltattanak, 's hasonló kegyetlenségre rendeltet-
tenek szomjuhozva nem kívánta. Magános külön való életet él-
tünk az országban, mi, szabad fejedelmek örököse, és édes hazánk-
nak nap nyugotra rohanandó állapottyát könyves szemmel gya-
korta nézdegeltük, és midőn bátorságos lelki ismérettel minden vál-
tozást tőlünk távúl lenni ítélünk, és semmi következendő gonoszt el-
mebéli gondolattal sem gyaníthattunk volna, ime hirtelen az aust-
riaiak hazánk főbb-rendeinek el-törlése felől való tanácsokból, el-
mulatván az 1613. ESZTENDEI 34-DIK ARTICULUS értelme szerint a'
szokott idézést, vigyázatlanul lévén megfogattattunk, és félre tétet-
vén személlyünknek minéműsége, sűrű őrizettel körül-vétettétvén,
szoros tömlöczi ocsmányságban rekesztettettünk. Irtozik elménk
annyi és olly sok gonoszinknak emlékezetitül-is, mellyekkel (bizony-
ság az isteni felség) az egész világ előtt nyilván lejtendő áratlansá-*

gunk az austriai kegyetlenség által szörnyűképpen vesztegettetett. Vádoltatunk a' királyi felséget sértő halálos vétekkel, tanuknak hitetlenségét fogadták ellenünk, jutalmat ígértek rab társainknak, latrul magyarázták leveleinket és végtelen törvényekkel meg-tiltattott parantsoló ítélet, ki-zárván a rendes törvény folyást hitetlenül, rendeltének ellenünk. Mi volt hátra a' mit kellett tselekednünk? Hazánk törvényeinek illy nyilván való romlása között és a' régen elrejtett szívbeli dühösség által ártatlan életünk ellen leselkedő bizonyos veszedelem között? Meg-szabadított bennünket Dániellel az isteni jóság az oroszlánnak fel-tátott torkából és az undok rabságból tsudálatos szabadítással ki-hozván bátorságos rév partra vezérlett. Távúl létünkben azért ellenünk olly tökéletlenségekkel 's az igazságtul olly idegen vádlásokkal tellyes hamis SENTENTIA mondatott, hogy az azt meg-fontoló 's meg-visgáló igaz bíró előtt annak a' gonosz elméből származott alkalmatlan ítéletnek hamissága nyilván való legyen. Meg-vallya ezt azon sententiának vége felé egy szakasz, midőn A' TÖRVÉNY EREJE SZERINT (a' mint ott írják) AZ AUSTRIAI FEJEDELEM, NEM VOLT KÖTELES A' MI ELLENÜNK VALÓ PER FOLYÁS INDÍTÁSÁRA, azt mondja. Ugyé hát? fel-óldoztatottnak ítéli magát lenni a törvény alól? Minden ellenkezőt kiáltanak ezzel az ország törvényei, 's a' király esküvései, és a' királynak, hogy a' ha-

za nemes tagjait szokott törvény folyása kívül meg-sententiázza, arra semmi hatalma nintsen a' felül elő számlált 1536. ESZTENDEI 41-DIK, 1687. ESZTENDEI 6-DIK, ÉS A' TRIPARTITUM DECRETUMNAK 2-DIK RÉSZÉNEK 5-DIK TITULUSA világosan beszéllek. De nem tiltotta meg a' szemérem a' meg-ementett ítéletnek más szakaszában azt is ki nem mondani, hogy: A' KIRÁLYI FISCUS PERT FORMÁLT ELLENÜNK. Szükebben! Ártatlansággal bátorodó fejet hajtottunk hazánk törvényének, és (a' mint a' császárnak ő felségének írott utóbbi levelünk igaz párából meg-láthatni) azt kívántuk egynehányszor, hogy szokott folyása szerint szolgáltatassék ki az egy igazság. Semmi tekinteti nem vólt itt a' törvénynek a' gonoszúl fel-indúlt fejedelem elméje meglágyítására, melly noha az 1687. ESZTENDEI 6-DIK ARTICULUSBAN ezen szóval azt mondgya, hogy ha történnék ezután, HOGY A' HAZA LAKOSI KÖZZÜL VALAKIK HALÁLOSAN VÉTKEZÉNEK, AZ ARRÚL RENDELT TÖRVÉNYEKNEK MÓDGYA SZERINT ÉS AZ AZOKBAN FUNDÁLANDÓ REND SZERINT KELL AZOK ELLEN PROCEDÁLNI. Olly távul van pedig attul az, hogy ez újj rendelkezésnek tennének eleget, sőt inkább az idegen törvénynek és per folyásának alkalmatlan keménységének fel-vételére kényszerítettünk a királyi hitnek elfelejtésével. Mi lehet mégis a' mi dolgunk ártatlansága megbizonyítására nyilván valóbb, mint hogy a' hasonló hamis vádlás-

*sal velünk megegyezők minden halálos bűn nélkül valóknak talál-
tattanak, meg-igazítottanak s szabadon el-botsáttattanak; mert
hogy illy nagy próbájú dolgot csak egy magános személynek trac-
talni nem lehetett, az értelmes okosság mutattya. SZÁMKIVETTETÉS-
BEN VAN OTT AZ IGASSÁG, VALAHOL AZ ELMÉNEK ELEVE BÉVETT DÜ-
HÖSSÉGE URALKODIK. Elég sokáig jádczodoztanak negédességgel ki-
terjesztett vitorlái az austriai birodalom hajóinak, valameddig a'
mi nyomoruságinkban bujálkodó folyásit az Ur Isten boszszú állá-
sának igaz örvénye eleve el-rendelt viszontagságos nyomorúság-
nak habjaival el-nem burította. Nem akarja az isteni irgalmasság
tovább ezt az országot az austriaiaknak tolvajlására ki-tétetettnek
lenni, midőn meszsére való maradékinkhoz is példás irgalmassá-
gával bennünket az ellenünk el-gondolt veszedelem alól meg-
szabadítván, és már a' külső fejedelmek jó akarattya által az or-
szág belsőbb részeiben bé hozván, igaz, fegyvernek hadi vezérévé
lenni akart. IGY VAN A' TERMÉSZETTÜL RENDELVE, HOGY A' MAGYA-
ROK NEMES ELMÉJEK EL-NEM SZENVEDHETIK A' BOSSZÚSÁGOT, és a'
szabadságban született haza szabad tagjai szolgai állapot alá vet-
tetvén nehezebb dolognak tartják azt a' keserű halálnál.*

*Nyilván való légyen azért a' keresztyén világ előtt a' magyar
nemzetnek igaz fegyvere és midőn a' mi ősi szabadságunk ellen le-*

selkedő Austriai Házat igaz ítélet tétellel fontollya, jó akarattal és segedelemmel ez szabadságátiúl tilalmas és igasságtalan módon megfosztatott nemzetnek óltalmul jelen lenni vegye szívére. Mi (mert a' maga hitit ennyiszer megszegőknek tovább hinnünk nem lehet) édes hazánknak az austriai járom alól való ki-szabadítására, MELLY MINDENEKNEK MINDEN SZERETETIT EGYÜVÉ FOGLALLYA, életünket, javainkat 's utolsó csepp vérünket is önként fel-szenteljük, hogy e' fegyver fogásunkban nints semmi negédségünk, nyerekedésünk 's magános ditsősségünk, az Isten előtt, a' szent angyalok előtt és a' keresztyén világ előtt, józan jó lelki-ismérettel közönségesen nyilván valóvá tesszük. Hadakozik értünk (Istenben vetvén vas matskáját hajónknak) az ég, és nem tulajdonitván e' nyomorúlt nemzetségnek közönséges bűneit, midőn ennyi gonoszok közt habzó hajóját IGAZ IGYÜNKNEK a' tovább való elő menetelnek széles tengerére botsáttuk, az Isten gongya-viselésének böldegítő szelei által régi böldegőségának bátorságos réupartyára el-vezérli, és immár valahára az örökké való tsendességnek diadalmaskodó örvendezésével meg-koronázza!

KÖLT MUNKÁTSI URASÁGUNKBAN LÉVŐ TÁBORUNKBAN, HETEDIK NAPJÁN SZENT IVÁN HAVÁNAK, EZER HÉT SZÁZ HÁROM ESZTENDŐBEN.

A Rákóczi-szabadságharc

Magyarország 1703-ban

*z európai összefogás által katonailag, anyagi-
lag és politikailag támogatott Habsburg
Birodalom hadereje a 17. század végén fel-
szabadította Magyarországot a százötven
éves török uralom alól. Történelmünkben
nem először – és nem is utoljára – a Kelet he-
lyett ismét a Nyugat („Európa”) részévé vál-*

*tunk, igaz, távolságunk annak fejlett régióitól nem csökkent, és az
ország képe csak nyomokban idézte a hajdanvolt középkori regio-
nális hatalmat – az Árpádok, Anjouk és Hunyadiak Magyaror-
szágát. Természetesen túlzás lenne azt állítani, hogy a Mohács óta
eltelt időszakot az állandó pusztítás jellemezte, a viszonylagos bé-
ke (amelybe még belefért az, hogy akár több ezer főből álló seregek
ütközzenek meg egymással) időszakában újjáépült az elpusztult
lakóhelyek egy része, lehetett vetni, aratni. Az emberi élni akarás és
az ország lakosaiban meglevő belső tartalékok újra és újra begyó-
gították a háború ütötte sebeket. Három konfliktus azonban kitö-*

rölkhetetlen nyomokat hagyott az ország testén: az úgynevezett „hosszú” vagy „tizenötéves háború” (1593–1606), az Erdélyt elpusztító hadjáratok (1658–1662) és a felszabadító háború (1683–1699). A korszak birodalmainak gazdasági helyzete és fejletlen infrastruktúrája eleve lehetetlenné tette a hadseregek tisztes és rendszeres ellátását, ezért a katonáknak a pusztta létfenn-tartáshoz a föld népétől kellett beszerezniük a szükségleteiket, amiért – fegyverük lévén – ha lett volna miből, akkor sem fizettek. Az állam semmilyen formában nem gondoskodott a kiöregedett vagy megrokkant veteránokról, ezért, ha nem akarták koldusként tengetni napjaikat, aktív időszakukban kellett a lehető legtöbb zsákmányt felhalmozniuk. Ez alól nem volt kivétel a korszak egyetlen hadserege sem, és értelemszerűen a magyar nemzetiségű huszárok és hajdúk számára is fontosabb volt a létfenntartás ősi parancsa, mint az ekkor még csak csírájában meglévő „magyar haza” és „magyar nemzet” elvont fogalma. A civil lakosság számára tehát csak rabló katona létezett anyanyelvétől és származástól függetlenül. A magyar földet sanyargató számtalan náció közül a kortársak szerint messze kiemelkedtek a török zsoldban harcoló tatárok, akik a pusztítás nagymesterei voltak, és egész országrészeket néptelenítettek el. A rabló katonák elleni védekezésül a föld népe egyetlen dol-

got választhatott: a menekülést. Vész esetén mindenki a mocsarak, erdők védelmében keresett menedéket. Ez a módszer biztosíthatta a túlélést a „hagyományos” hadjáratok során, amelyek késő tavasztól októberig tartottak, és a hadak járása viszonylag szűk területet érintett. Az elhúzódó és szinte az egész országra kiterjedő háborúk azonban félelmetes pusztítást okoztak, különösen azért, mert a seregek gyakran helyben teleltek, így a rombolás folyamatossá vált, és a civil lakosság még lélegzetvételnyi szünethez sem jutott.

1526. augusztus 29-én a mohácsi síkon nemcsak egy magyar hadsereg semmisült meg, hanem a középkori magyar állam is. Mátyás halála után az ország nem tudott kilábalni a gazdasági-társadalmi válságból, és könnyű prédájává vált az Oszmán Birodalomnak. Az elhúzódó agónia alatt a magyar politikai elit belátta ugyan, hogy az ország ereje nem elegendő egy világbirodalom fenyegetésével szemben; csupán egyetlen megoldás kínálkozott: szoros védelmi szövetségre lépni egy olyan állammal, amely érdemleges segítséget nyújthat a török ellen. A lengyel Jagellók kudarca után Közép-Európa másik nagy dinasztiájához, a Habsburgokhoz lehetett még fordulni. 1526. december 17-én a pozsonyi országgyűlésen a

magyar rendek ott megjelent része királlyá választotta Habsburg Ferdinánd főherceget. Ezzel Magyarország részévé vált a Habsburg Birodalomnak, az egyetlen hatalomnak, amely a siker reményében vehette fel a harcot az oszmánokkal. 1526 után az egyre fogyatkozó területű Magyar Királyságnak a birodalom részeként az volt a feladata, hogy feltartóztassa a Bécset és Ausztriát, illetve a Német-római Birodalmat fenyegető török hadakat. A magyar politikai elit természetesen nem törődött bele ebbe a helyzetbe, és elvárta a Habsburg uralkodóktól, hogy mindent megtegyenek a török kiűzéséért. Azonban a Habsburgok nyugati háborúi, valamint a török államszervezet és hadsereg fölénye miatt a sikeres felszabadító háborúra nemzedékeken keresztül kellett várni.

A Habsburg uralkodók a kor modern államberendezésének, az abszolutizmusnak, a megteremtésére törekedtek, de szembe találták magukat országaik nemességének ellenállásával. A Birodalom nyugati részén már a 16. században sikerült viaszorítani a rendiséget, Csehországban a fehér-hegyi csata (1620) után történt meg ugyanez, Magyarországon azonban másként alakult a helyzet. Az 1526-ban még mindig tetemes királyi birtokállomány elol-

vadt a Szapolyai Jánossal folytatott polgárháborúban. Az állandó háborús helyzetben a folyamatosan anyagi gondokkal küzdő államhatalomnak szüksége volt a nagybirtokos arisztokrácia katonai támogatására, a megyék igazgatása pedig fizetett hivatalnokok híján a megyei nemesség kezébe került. A Habsburgok helyzetét nehezítette, hogy a török hódoltság területe szinte kettéosztotta a Szent István-i Magyarországot, amelynek keleti területein 1541-re kialakult a török vazallus Erdélyi Fejedelemség, amely bár elvben elismerte a Habsburg-ház fennhatóságát, a 17. században többször beavatkozott a magyar rendek és a király konfliktusaiba – az előbbieken oldalán. Bocskai István, Bethlen Gábor, I. Rákóczi György sikerei az erdélyi fejedelmeket a magyar nemesi szabadság bajnokaiává tették. II. Rákóczi György merész külpolitikai akciói azonban pusztulást hoztak Erdélyre, ezért a 17. század második felében Erdély már nem játszott döntő szerepet a magyar belpolitikában. A Habsburg-háznak a magyarokhoz való egyre romló viszonyát jellemzi, hogy a törökkel kötött 1664-es vasvári békében a felek vállalták: nem segítik egymás lázadó alattvalóit. A magyar közvélemény szégyenletesnek tartotta a vasvári békét, amely a szentgotthárdi győzelem ellenére területi engedményeket tett a törököknek, és az addig Habsburg-hű politikusok nagy része is kívá-

natosabbnak látta az Erdélyhez hasonló török vazallus státust, mint az addigi kereteket. A szervezkedés a Wesselényi-összeesküvés néven vonult be történelembe, és 1670-ben csúfos kudarcot vallott. Az Udvar elérkezettnek látta az időt a magyar nemesség letörésére, amely most nem számíthatott sem Erdély, sem a török segítségére. A Habsburg abszolutizmus túlkapásaira adott válaszul fegyvert fogott az ország, és végül Thököly Imre vezetésével a bujdosók, vagy ahogy akkor nevezni kezdték őket: a kurucok, a Felvidéken egy saját fejedelemséget alakítottak ki (török katonai és francia pénzsegéllyel). A rövid életű siker azt jelentette, hogy a magyar politikai elit nagy része az újra agresszívú váló Oszmán Birodalomhoz köti az ország szeikerét. 1683-ban azonban Bécs alatt a török sorsdöntő vereséget szenvedett, és európai összefogással megindult a felszabadító háború. A sors kegyetlen játéka folytán a magyarság döntő többsége a rég várt európai felszabadítókkal szemben a gyűlölt és soha el nem fogadott török megszálló oldalán találta magát. Az erkölcsileg nehezen feldolgozható helyzetet politikai szempontból az tette súlyossá, hogy a hatalmi erőviszonyok eltolódása miatt az Oszmán Birodalom hosszú emberöltők után immár vesztes féllé vált. A felvidéki kuruc állam hetek alatt omlott össze, Erdély harc nélkül engedte be a császári csapatokat. Thököly kuruc ezredei

zárt kötelékben álltak be a keresztény seregbe, az ország élélmezte a területén harcoló hadakat, de minden erőfeszítés ellenére sem sikerült változtatni az 1683-ban kialakult helyzeten: Magyarország önálló entitásként nem vett részt önmaga felszabadításában. A Habsburgok a megszerzett országot fegyver jogán vették birtokba, és nem kívánták megtartani a rendeknek addig biztosított engedményeket.

A nagymértékben megemelt adók, a Neoacquistica Commissio (újszerzeményi bizottság), a fegyverválság intézménye, az országban állomásozó katonaságnak járó szolgáltatások és az ezek behajtásánál tanúsított önkény, az erőszakos ellenreformáció az egész országra kiterjedő általános elégedetlenséget szült. Még véget sem ért a török elleni háború, amikor a Hegyalján kitört a parasztfelkelés, amelyet a kezdeti sikerek után a császári katonaság vérbe fojtott. Később egy nemesi-arisztokrata szervezkedésre derült fény, amelynek vezetője egy fiatal herceg, Rákóczi Ferenc (e néven történelmünkben már a második) volt. A felkelések, összeesküvések jelezték az elégedetlenséget, de sikertelenségük a hatalom erejét bizonyította. A török kegyelemkenyerén tengődő Thököly-emigráció, a

*Lengyelországba menekült nemesek, az erdőket megtöltő szegény, törvénytől kívüli bujdosók nem jelentettek komoly veszélyt I. Lipót magyarországi uralmára, amíg azt erős fegyverek vigyázták. 1701-ben azonban a Birodalom figyelme ismét nyugat felé fordult, a spanyol Habsburg-ág kihalásával ugyanis a legnagyobb Európán kívüli gyarmatbirodalommal rendelkező nagyhatalom trónja vált üressé. A spanyol örökségre az osztrák Habsburgok és a francia Bourbonok jelentették be igényüket rokoni jogon – az elkövetkező háborút ezért spanyol örökösödési háborúnak (1701–1714) nevezi majd a történelem. 1701-ben a császári csapatok elindultak nyugat felé, a francia diplomácia pedig az „ellenségem ellensége a barátom” ösi elvét követve lépéseket tett keleten a lengyelországi magyar emigránsok szándékainak és felhasználhatóságának ki-
puhatolására.*

A szabadságharc kitörése és hadtörténete

megszálló katonaság fojtogató szorításának enyhülésével Magyarországon is újraindult a szervezkedés, elsősorban a bujdosók részéről. A Tiszaháton Esze Tamás és Kis Albert vezetésével gyülekező kurucok azt a helyes következtetést vonták le a hegyeljai kudarcból, hogy a pusztán paraszti vezetésű felkelés nemcsak az uralkodóval, hanem a nemességgel is szembe találja magát, ezért egy új mozgalomnak csak akkor lesz esélye, ha egy nagy tekintélyű arisztokrata áll az élére; mivel a bujdosók túlnyomó többsége már Thökölyt is szolgálta, természetes lett volna, ha őt kérik fel, de a száműzött fejedelem nagyon távol volt. 1703 márciusában a bujdosók erdei gyűlésén döntést hoztak arról, hogy küldöttséget menesztenek a Lengyelországban élő Rákóczihoz. Az év tavasza követjárással telt. Rákóczi az emigráció keserű kenyerét szívesen cserélte vezéri buzogányra, különösen azután, hogy a francia diplomácia is katonai, illetve pénzsegéllyel biztatta. A jövő fejedelem garanciát vállalt arra, hogy nem hagyja cserben a felkelőket, akiket elismert saját hadinépének, és elégséges segélyhadat gyűjtve

az országban, csatlakozik hozzájuk. A sereghez csatlakozó jobbágyoknak felszabadítást ígért. Rákóczi a felkelésre hívó Kiáltványát a lengyelországi Brezanban adta ki május 6-án. A hónap közepére elkészültek a díszes piros selyemzászlók, melyeken ott állt a felirat: „Cum Deo pro Patria et Libertate” (Istennel a hazáért és a szabadságért). Esze Tamás ezerskapitány kinevezéssel megbízást kapott a seregtoborzásra – ezt jelképezték az átadott zászlók is, melyeket a követek magukkal vittek Magyarországra, a Kiáltvány több példányával együtt. 1703. május 21-én a felkelők Váriban, Tarpán (Esze Tamás falujában), május 22-én pedig Beregszászon bontottak zászlót. Az akció nem érte el a kívánt eredményt, a vármegyék csatlakozás helyett nemesi felkelést hirdettek. Az összegyűlt paraszthadat Károlyi Sándor szatmári főispán június 7-én Dolhánál szétugrasztotta. Két nap múlva Rákóczi elindult Magyarországra, és június 14-én a határon, Klimiec falunál találkozott az Esze Tamás vezette felkelőkkel. A találkozás mindkét fél számára csalódást hozott: se külföldi zsoldossereg, se magyarországi felkelő tömeg. Rákóczi kétnapi töprengés után döntött: a felkelés élére áll, és Vereckénél még aznap Magyarország területére lépett. A kurucok Munkács alá vonultak, de a várat nem sikerült elfoglalniuk, sőt a felmentő sereg elől június 24-én visszavonultak a hegyekbe. A zavadkai tábor-

ba érkezett meg a Lengyelországban zsoldosfogadás céljából visszamaradt Bercsényi Miklós két lovas- és négy gyalogosszázaddal, és a maroknyi csapatról gyorsan elterjedt az álhír, hogy egy nagy hadsereg elővédje – a felkelés vezetői pedig nem próbálták ezt cáfolni. Rákóczi úgy érezte, érdemes meglovagolnia a seregben támadt bizakodó hangulatot, és július 7-én megindult a Tiszántúltra. Útjában csak a tiszabecsi átkelőnél próbálták feltartóztatni (július 14.), sikertelenül, így a több ezer főre duzzadt sereg Naménynél átkelhetett a Tiszán. A következő másfél hónap a kuruc sikerek jegyében telt. A tiszántúli várak jelentős része meghódolt, és két kulcsfontosságú város, Debrecen és Nagybánya is Rákóczi oldalára állt. A látványos győzelmek mögött nem a kuruc sereg tényleges ereje, hanem egyéb tényezők álltak. A térségben a várak elsősorban kiöregedett katonákból álló őrségén kívül egyetlen császári seregettest, egy lovasezred állomásozott. A nemesi felkelés a tiszabecsi összecsapás után hazaszéledt, köszönhetően a Rákóczi külföldi zsoldosokból álló óriási haderejéről terjedő álhíreknek. A nemesség harci kedvét az is csökkentette, hogy szerte az országrészben fegyvert ragadtak a parasztok, és magukat Rákóczi katonáinak vallva fenyegették a nemzeti ügyet cserbenhagyókat. A kurucokhoz való csatlakozást megtagadó nemesség a megerősített helyekre húzódott – ezzel megoldhatat-

lan élelmezési problémákat okozva azok parancsnokainak, és így paradox módon elősegítették a várak mielőbbi kuruc kézre kerülését. A magukra maradt császári alakulatok kitértek a harc elől, az elszigetelt várőrségek többsége megadta magát, és engedve Rákóczi francia aranyainak beállt a kuruc seregbe.

Rákóczinak szüksége volt a nemesség támogatására, ugyanis az országban csak ők rendelkeztek azzal a katonai és általános képzettséggel, ami nélkül elképzelhetetlen volt a hadsereg és a kialakuló közigazgatás mindennapi működtetése. A parasztfelkelés rémétől rettegő megyei nemesség megnyugtatóására mielőbb rendet kellett tenni a hirtelen támadt kuruc hadseregben. Rákóczi több kiáltványban szabályozta a sereg életét, eltiltva a kóborlást és a nemesi udvarházak fosztogatását, ugyanakkor a vetési pátenzen mentesítette a hadba vonult jobbágyokat és közvetlen családtagjait a közterhek és a földesúri szolgáltatások alól. A haderőszervezés korai szakaszát a szeptember elején kiadott Edictum Militare (katonai szabályzat) jelentette.

Szeptemberben Ocskay László ezereskapitány vezetésével kuruc had tört a Felvidékre, és villámgyors hadműveletekkel a Garam

völgyéig tört előre. A császárhű erők kezdetben lebecsülve, majd túlbecsülve a felkelők erejét és elszántságát, a felkelés első hónapjaiban alárendelt szerepet játszottak. Aktív fellépést csak az ország déli területein élő szerbektől (a kortársak a rác elnevezést használták) várhattak. A szerb ellenállás jelentőségét az adta, hogy szabad katonaparasztként szigorú katonai szervezetben éltek, állandóan vigyázva az ország déli határait. A császári hatalom ezt az olcsó katonatömeget különféle kiváltságokkal igyekezett megnyerni – sikerrel. Rákóczi – ellentétben a magyarországi jobbágysággal – semmi olyat nem tudott ígérni a szerbeknek, amit ne kaptak volna meg a császártól. A szerbek jelentette katonai fenyegetést a déli országrészekben a szabadságharc ideje alatt sem sikerült felszámolni. Erdélyben Rabutin tábornagy, a tartomány katonai parancsnoka a kuruc betörés hírére nemesi felkelést hirdetett, különadót vetett ki a védelem költségeire, és csapatait Szeben körül összpontosította. Október elején megmozdult a bécsi udvar is. Leopold Schlick altábornagy személyében új magyarországi főparancsnokot neveztek ki, bűnbocsánatot hirdettek a Rákóczit elhagyó kurucoknak, csökkentették az országra kivetett adót (a negyedével), valamint a só árát is, majd a rendelkezésre álló erőkkel a Felvidéken megindították az ellentámadást, amely meglepte Ocskay könnyű

győzelmeit mértéktelen tivornyázással ünneplő hadát, és visszafoglalta a bányavárosokat. A császári támadást azonban a kuruc főszereg Zólyom alatt aratott diadalával megállította, majd a Morva folyóig tört előre. Időközben Erdélyben is kuruc sikerek születtek, amelyek hatására az erdélyi nemesség is megkezdte az átállást Rákóczi pártjára. Az év végén Károlyi Sándor csapatai elfoglalták a marcheggi sáncokat Bécs előterében. A látványos kuruc sikerek azonban nem feledtethették, hogy a fontosabb várak császári kézen maradtak, és a felkelők ostromágyúk híján legfeljebb a körülrésükkel próbálkozhattak – nem sok sikerrel. A császáriak helyzetét inkább a nyugati hadszíntér eseményei tették katasztrofálissá, mivel a francia–bajor szövetség csapatai már az örökös tartományokban törtek előre. A kuruc haderő télen sem pihent, január elején Károlyi 5000 emberrel átkelt a Dunántúlra, és a helyi felkelőkkel gyarapodó serege uralma alá hajtotta az országrészt. A tél folyamán néhány császári vár (Tokaj, Munkács, Kővár) őrsége is megadta magát. A tavasz a harcmezőn nem hozott egyértelmű magyar sikereket, sőt az új császári főparancsnok, Siegbert Heister tábornagy előbb Károlyi seregét verte meg Feketevárosnál, majd a Dunántúl ismételt megszerzésére induló Esterházy Antal csapatait Csíkvárnál. Heister ezután a felvidéki kuruc sereg ellen

indult, de a hadművelet súlyos kudarcot vallott, amikor a Károlyi és Ocskay csapatai a Kis-Kárpátokban, Szomolány térségében megsemmisítettek egy császári hadoszlopot, és fogságba ejtették annak parancsnokát, Adam Ritschan tábornokot. Ezután azonban újabb császári siker született: a szabadságharc első nagy csatájában, Koroncónál, ahol a kétszeres túlerőben levő kuruc csapatok vereséget szenvedtek Heister főerőitől. Rákóczi eközben a szerbek ellen hadakozott, és eredménytelenül ostromolta Szeged várát. Erdélyben ugyanolyan ingatag volt a hadiszerencse, mint nyugaton. Az országban zajló politikai események nem tükrözték a kiegyenlítődni látszó katonai erőviszonyokat, hanem egyértelműen kuruc sikereket hoztak. Az év folyamán a császár többször próbálkozott béketárgyalásokkal – igaz, az udvarnak elsősorban a fegyverszünetek teremtette lélegzetvételnyi „pihenőkre” volt elsősorban szüksége, és nem ajánlott fel komoly engedményeket. A francia király pénzsegélyt és katonai szakértőket küldött, július 8-án pedig a gyulafehérvári országgyűlés erdélyi fejedelemmé választotta Rákóczit. A francia–bajor koalíció azonban augusztus 13-án vereséget szenvedett Höchstädtnél az osztrák–angol szövetséges hadaktól. A bölcs utókor már tudja, hogy a Napkirály kezéből ettől kezdve egyre inkább kicsúszik a győzelem, és ezzel a szabadságharc elesik at-

tól a lehetőségtől, hogy érdemi külföldi katonai segítséget kapjon. A kortársak számára ez még nem lehetett nyilvánvaló, hiszen Franciaország Európa és talán az akkori világ legerősebb hatalma volt. Az ősz és a tél néhány előre kiszámítható kuruc sikert hozott, ugyanis sorra adták meg magukat a készleteiket felélt császári várak: Kassa, Szatmár és Eger; Bottyán János tábornok (akit Vak Bottyánnak neveztek, elvesztett fél szeme miatt) pedig egy éjszakai rohammal elfoglalta Érsekújvárt. Időközben azonban a kuruc fő-sereg Nagyszombatnál, a szabadságharc második nagy csatájában vereséget szenvedett Heister csapataitól (december 26.). 1705 tavaszán Károlyi, majd Bercsényi is a Dunántúlra vezette seregét, májusra pedig néhány elszigetelt erősség kivételével magyar kézre került Erdély. A Rákóczi személyes vezérletével tervezett nagy dunántúli hadjárat azonban Bottyán júniusi vereségei következtében elmaradt, és ezzel az új császári főparancsnok, Ludwig Herbeville altábornagy kezébe került a kezdeményezés, aki ezt a lipótvári császári őrség megsegítésére kívánta kihasználni. Rákóczi ügyesen manőverezve a Vág és a Dudvág mocsarai közé szorította a császáriakat, de azok végül kicsúsztak a bekerítésből. Öt nap múlva, augusztus 11-én Nagyszombat mellett, Pudmericnél a kétszeres túlerőben levő kurucok csatára kényszerítették

Herbeville seregét, de vereséget szenvedtek. Herbeville azonban kénytelen volt feladni az Ausztria közelsége jelentette biztonságot, mivel a katasztrofális erdélyi helyzet miatt az ottani csapatok segítségére kellett indulnia. A két és fél hónapos menet alatt a kuruc lovasság által „körbecsiripelt” sereg teljesen kimerülve érte el Erdély határát, ahol a zsibói szorosban kiépített sáncok mögött várta Rákóczi serege. A császáriaknak nem volt vesztenivalójuk, és elszánt rohamuk november 11-én sikerrel járt; győzelmük azt is jelentette, hogy Erdély ismét császári kézre került. A bécsi udvar örömét azonban nagyban csökkentette, hogy eközben, kihasználva Herbeville csapatainak távollétét, Bottyán serege felszabadította a Dunántúlt, és hódítását Szentgotthárdnál aratott győzelmével biztosította be. Az új év tavasza ismét változást hozott a császári csapatok élén, de az új fővezér, Guido Starhemberg tábornagy nem sok lehetőséget kapott a bizonyításra, mivel kinevezése után egy héttel fegyverszünetet kötöttek, amely kisebb megszakítással négy hónapig tartott. Augusztusban mindkét fél csapatai mozgásba lendültek. Bottyán és Esterházy Sopronon keresztül Ausztriába törtek, míg Rabutin az előző évi császári hadművelet fordítottját végrehajtva kivonult Erdélyből, hogy a magyarországi hadszíntéren segítse a szorongatott Habsburg-erőket. Szeptemberben a kuru-

cok bevették Esztergomot, ugyanakkor Rabutin sikertelenül ostromolta két hétig Kassát, ráadásul az egervár-győrvári ütközetben Béri Balogh Ádám és Bezerédj Imre csapatai legyőzték Hannibal Heister altábornagy seregét, és magát a császári parancsnokot is fogságba ejtették. Rabutin augusztus elején érkezett meg Lébénybe, ahonnan az Udvari Haditanács – csapatait feltöltve – visszaküldte a fejedelemségbe, azt ugyanis az ottmaradt Habsburg-csapatok még a tavasszal kénytelenek voltak teljes egészében feladni. Rabutin, ingajáratában nem különösen zavartatva, két hónap alatt elérte Erdélyt, majd októberben könnyedén birtokba vette a fejedelemséget. Az 1708-as esztendő kezdetben ugyanolyannak ígérkezett, mint a megelőző év. A menetrendszerűen érkező új császári főparancsnok, Maximilian Starhemberg tábornok (az előző évi fővezér öccse) meg sem melegekedett új posztján, mert parancsnoksága második hetében egy kuruc portyázó csapat fogságába esett. Utóda Siegbert Heister tábornagy lett, aki már bizonyította rátermettségét ezen a poszton. Rákóczi tavasszal Károlyit küldte Erdély visszaszerzésére, maga pedig nyáron indult hadával nyugat felé. A kuruc sereg augusztus 3-án Trencsénnél katasztrofális vereséget szenvedett. A császáriak eredménytelenül ostromolták Érsekújvárt, de a bányavárosok végképp elvesztek a szabadságharc szá-

mára. A felvidéki kudarcot nem ellensúlyozták Károlyi erdélyi sikerei, sem Béni Balogh Ádám Kölesdnél kivívott győzelme. Ebben a helyzetben a fejedelem novemberben fegyverszünetet és béketárgyalásokat kezdeményezett, amelyek elhúzódtak a következő év márciusáig. A szünetre azért is szükség volt, mert a trencsényi vereség után a kuruc hadsereg felső vezetésében is felütötte fejét a reménytelenség. Ocskay három héttel Trencsén után egész ezredével átállt, Bezerédj az utolsó pillanatban leplezték le, így ő a vérpadon végezte (ezt a sorsot Ocskay sem kerülte el, akit már császári ezredesként fogtak el és fejeztek le).

A Rákóczi-szabadságharc 1709-től kezdődő (utolsó) szakaszát az utókor sommásan már csak agóniának tekinti. A kurucok kezéből kicsúszott a kezdeményezés, létszámuk rohamosan csökkent, ezzel párhuzamosan a magyarországi császári csapatok fokozatosan erősödtek, így elérkezett a pillanat, amikor az addig is kétségtelen minőségi fölényük mellé mennyiségi is társult. Az országot ráadásul az előző évben kitört pestisjárvány is sújtotta, tovább ritkítva a sereg amúgy is megfogyatkozott sorait, és elragadva a szabadságharc legtehetségesebb magyar vezérét, Bottyán tábornokot.

A bajokat csak tetézte, hogy XIV. Lajos éppen ekkor szüntette be a rendszeres pénzsegélyt; a hajdan diadalmas francia birodalom ekkor már a pusztá fönnmaradásért harcolt. 1709 végére elesett a Dunántúl, a császáriak pedig, ha lassan is, de megállíthatatlanul nyomultak előre a Felvidéken. A következő év január 22-én sor került a szabadságharc utolsó nagy csatájára Romhánynál, amely a legjobb indulattal is csak döntetlennek volt tekinthető kuruc szempontból (Damian Sickingen altábornagy maroknyi serege ugyanis a kezdeti megingás után visszavonulásra kényszerítette a tízszerre erősebb kuruc csapatokat). Nyáron egy utolsó föllángolás még elvitte Béri Balog Ádám seregét a Dunántúlon egészen Kőszegig, de a támadás két hónap múlva összeomlott, maga a brigádéros Szekszárdnál fogságba esett, és a következő évben kivégezték. Az elszigetelt Érsekújvár szeptember végén adta meg magát Pálffy János császári tábornagnak, akit két nap múlva magyarországi főparancsnokká neveztek ki. Pálffy serege az év végére meghódította a Felvidék keleti felét is, de a tábornagy magyar arisztokrataként fő feladatának a kompromisszumos béke megvalósítását tekintette – december végétől mindehhez császári felhatalmazással is rendelkezett. A megmaradt kuruc sereg főparancsnoka, Károlyi Sándor, majd maga a fejedelem is tárgyalta Pálffyval – eredmény-

telenül. Rákóczi a tárgyalásokat inkább csak időhúzásnak tekintette, figyelme ekkor elsősorban Lengyelország felé fordult, ahol Nagy Péter orosz cárral kívánt személyes találkozón egyezségekre jutni. A fejedelem távollétében Károlyi folytatta a tárgyalásokat, és sikerült megállapodásra jutnia egy olyan tervezetben, amely a kurucok számára elfogadható volt. Április elején Rákóczi leváltotta Károlyit, de a békevágyának már nem lehetett gátat vetni – különösen nem külföldről. Így hiába buzdított a fejedelem a harc folytatására, a magyar rendek Szatmáron április 30-án aláírták a békét, és két nap múlva a kuruc hadsereg a majtényi síkon letette a fegyvert. Az utolsó kuruc erősség, a Rákócziak ősi birtoka, Munkács vára még két hónapig kitartott, de végül kénytelen volt megőhódolni a Habsburg-hadaknak.

A stratégiai háttér: külpolitika és gazdaság

kuruc állam nem örökölte meg a török kor nemzetközi erőviszonyait, bár a korábbi szereplők közül sokan – ha más súllyal is – szerepet játszottak az eseményekben. Az Oszmán Birodalom 1699-ben, a karlócai békében kiszorult Magyarországról, ráadásul a hosszú háborúskodás is legyengítette.

Ugyanakkor ne feledjük, hogy a Temesköz török kézen maradt (1718-ig), a magyar rendi felkelések pedig a múltban is felhasználták a Porta segítségét a Habsburgok ellen; igaz, ennek az értékét mi sem mutathatta jobban, mint a szultán vendégszeretetét élvező Thököly sorsa. A magyar politikai elit (és különösen Rákóczi) ebben a korszakban elsősorban keresztényként határozta meg magát, így nehezebb esett hittársai ellen igénybe venni az ősi ellenség, az iszlám segítségét. Ráadásul hamar kiderült, hogy a török a beavatkozásért cserébe területi engedményeket kíván. Rákóczi például többek között azért hagyott fel Szeged ostromával, mert a törökök jelezték, hogy igényt tartanak a várra. Összegezve, a kuruc államvezetés még akkor is nehezen vállalhatta volna fel az

oszmán segítségnyújtást, ha az Isztambulnak lehetőségében és szándékában állt volna.

*A következő hatalom, amelyre Rákóczi számíthatott, Svédország volt, amely a harmincéves háborúban élte igazi fénykorát, de ebben az időszakban, az ifjú XII. Károly uralma alatt még utoljára meghatározó erővé vált a kelet-európai politikában. A svéd „nagy-hatalom” elsősorban kiválóan képzett, bár nem túl nagy hadseregének, jó közigazgatásának és nem utolsósorban az államilag gerjesztett nacionalizmusnak – svéd küldetéstudatnak köszönheté-
tét. Ehhez az alaphoz járult az uralkodó – akit az „utolsó viking-nek” neveztek – katonai lángelméje. Svédországot régi szövetségi kapcsolat fűzte Erdélyhez és a Rákócziakhoz. Azonban a Rákóczi-szabadságharccal párhuzamosan zajlott az északi háború (1700–1721), amelyben a svédek Lengyelországgal, Dániával, Poroszországgal, Szászországgal és Oroszországgal álltak szemben. Bármilyen ambiciózus volt is a svéd uralkodó, ennyi ellenfél mellé nem kívánhatta Ausztriát is felsorakoztatni. Lengyelország maga is megosztott volt, ráadásul az északi háború terheit is viselnie kellett, a lengyelek többsége pedig a XII. Károly által elűzött*

Erős Ágost szász uralkodót és egyben lengyel királyt támogatta, aki szövetségese volt a Habsburgoknak. A felemelkedő Poroszország szintén kapott szerepet a kuruc kormányzat elképzeléseiben; az 1708-as hadjárat elsődleges célja Szilézia megszerzése volt, és titkos tárgyalások folytak arról, hogy ebben az esetben Frigyes Vilmos „áttéved” a határon, és elfogadja a magyar királyságot, ezáltal legitimálva a felkelést az európai közvélemény szemében. Az akció nem mellékes hozadéka lett volna az a néhány porosz ezred, amely elkísérte volna az új uralkodót. A poroszok ugyanis ebben az időben kezdték el felépíteni mindazt, amit itt, Kelet-Európában, csodálattal vegyes tisztelettel csak „német hadigépezetnek” szoktunk nevezni. A másik felemelkedőben lévő nagyhatalom, Oroszország, kezdetben nem játszott fontos szerepet. Az óriási túlerőben levő orosz seregeket a svéd hadigépezet csatáról csatára őrölte fel, az ambiciózus uralkodó, Péter cár azonban el volt szánva rá, hogy népét akár a szakállánál fogva is becibálja a nagyhatalmak exkluzív klubjába (a kép némileg hibás, mivel az erőszakosan európaizáló uralkodó tiltotta, majd megadóztatta az általa ázsiai-nak és barbárnak ítélt szakállviselést). Péter akarata megteremtette az orosz hadsereget, hadiflottát, és végül megszerezte a győzelmet Svédország felett. Oroszország két természetes ellenfele az Oszmán

Birodalom és Svédország voltak, és velük szemben szüksége volt Ausztria semlegességére, így Péter Rákóczi iránt érzett személyes szimpátiája ellenére sem segíthetett a magyar szabadságharcnak. Magyarország egyedül Franciaországtól kaphatott érdemi segítséget, amely Ausztria ellen vívott háborújában minden eszközt megragadott ellenfele gyengítésére. Maga a segítségnyújtás azonban meglehetősen korlátozott mértékű lehetett politikai, érzelmi és földrajzi okokból. XIV. Lajos, a „Napkirály”, aki minden abszolút uralkodó példaképe volt Európában, hivatalosan nem ismerhette el a törvényes királyuk ellen fellázadó kurucok államát. Az elismerés egyben kötelezettségvállalást is jelentett volna egy olyan térségben, ahol a francia diplomáciának nem voltak elsődleges érdekei. A katonai segítség elsősorban szakértők küldésében merült ki, mivel ahhoz, hogy a seregek ténylegesen együtt tudjanak működni, Bécs alatt kellett volna találkozniuk – ez azonban minden bizonnyal Ausztria végét és a további együttműködés fölöslegességét jelentette volna. A két hadsereg 1704-ben került egymáshoz a legközelebb, azonban a höchstädti csata fordulatot hozott a hadjárat és végső soron a háború menetében. A hadiszerencse fordultával Franciaország védekezni kényszerült, és minden erőforrását ennek a célnak rendelte alá, így pont a trencsényi csata után még az ad-

dig megbízhatóan érkező pénzsegélyek is elmaradtak. Érdekes módon az a két európai hatalom tanúsította a legnagyobb megértést a kurucok ügye iránt, amely Franciaországgal szemben mindvégig Ausztria szövetségese volt, Hollandia és Anglia. Ez a két ország állandó nyomást gyakorolt a Habsburgokra, hogy keressenek valamilyen békés megoldást a konfliktusra. Hiba lenne azonban ezt pusztán rokonszenvnek tulajdonítani. A két hatalom elsődleges érdeke volt, hogy Ausztria minden erejével fel tudjon lépni a tényleges ellenség, az európai egyensúlyt felborítani akaró Franciaország ellen. A külpolitikai erőviszonyok tárgyalásakor nem szabad megfeledkezni egy, a kortársak szempontjából lényeges kérdésről, amely az előző két évszázadban meghatározta az európai hatalmi centrumok közti törésvonalakat: a protestáns-katolikus ellentétéről. A 18. században az államérdek már egyértelmű győzelmet aratott a vallási-lelkiismereti kérdések felett, ugyanakkor bizonyos előítéletek tovább éltek és egy bizonyos szintig befolyásolhatták a politikai döntéseket. A protestáns Anglia és Hollandia nyilvánvalóan rokonszenvezett a Habsburgok erőszakos ellenreformációja ellen felkelő, zömmel kálvinista kurucokkal, a másik oldalon viszont a francia protestánsokat, a hugenottákat elűldöző, vakbuzgó XIV. Lajos, a „legkatolikusabb király” vonakodó magatartásában sze-

repet játszhattak vallási előítéletei. A tények azonban azt mutatják, hogy a vallási kérdés nem játszott szerepet a szabadságharc diplomáciájában.

A Rákóczi-szabadságharc szempontjából tehát csupán a kitöréskor volt kedvező a külpolitikai helyzet. 1704 után Franciaország egyre kevésbé lehetett képes érdemleges segítséget nyújtani, a Habsburgok hagyományos ellenfelei pedig másutt voltak lekötve, így Ausztria ellen, külföldi erőforrások híján, pusztán Magyarország erejére lehetett hagyatkozni. Paradox módon éppen Ausztria sikerei teremtették meg a szabadságharc kompromisszumos lezárásának lehetőségét 1711-ben. I. József halála után ugyanis testvérére, Károlyra szállt Ausztria, aki ekkor már évek óta Spanyolországban tartózkodott mint trónkövetelő. Károly trónra lépése felvetette annak lehetőségét, hogy a spanyol és az osztrák Habsburgok hajdani birtokai ismét egy kézben egyesülnek. A tengeri hatalmaknak: Angliának és Hollandiának ez éppúgy nem lehetett érdeke, mint Franciaország és Spanyolország egyesülése, ezért megpróbáltak valamiféle egyensúlyi helyzetet létrehozni. A tárgyalások idejére Ausztria seregei egyedül maradtak Franciaországgal szemben, amely még mindig komoly erőforrásokkal rendelkezett, és féltő volt, hogy meg tudja fordítani a hadi helyzetet. Az európai

hatalmi politika, pontosabban a spanyol örökösödési háború így nemcsak a szabadságharc kitörésében, hanem lezárásában is komoly szerepet játszott.

Magyarországnak tehát gyakorlatilag egyedül kellett megvívnia háborúját, ehhez viszont nem rendelkezett elegendő erővel. Katonának jelentkező jobbágy, igénybe vehető ló akadt elegendő, de a fegyver és felszerelés biztosítása komoly gondokat okozott – ne feledjük, még meg sem kezdődhetett az ország újjáépítése a felszabadító háború után, mikor kitört a szabadságharc. Becslések szerint összesen 5-6000 kézműves élt az országban, szemben az osztrák–cseh tartományokkal, ahol az iparosok száma elérte a 80 ezer főt. A korszakban a katonai felszerelés legfontosabb eszköze a puskavolt; Magyarországon ekkor 85 puskaműves tevékenykedett, akik havi 6 db fegyvert tudtak legyártani fejenként. Ez azt jelentette, hogy a szükséges fegyvermennyiséget más forrásokból kellett biztosítani. A szabadságharc kezdeti szakaszában a nagyobb városok készleteinek lefoglalásával, illetve megvásárlásával több ezer fegyvert szereztek a kurucok, később pedig a katonák által zsákmányolt anyagot vásárolta fel az állam. A külföldi vásárlások kézenfekvő megoldást jelenthettek volna, de az Európa-szerte dúló háborúk felszívták a kínálatot. A gyalogság jelentős részét

így csak lándzsákkal sikerült felszerelni. A tüzéség alapját az átadott császári várak lövegei képezték, de viszonylag hamar megindult a kuruc ágyúöntés. A magyar hadiipar központja a felvidéki bányavárosokban volt, amelyek egyébként is az ország legfejlettebb területének számítottak. Fokozatosan három hadfelszerelési központ is kialakult: Érsekújvár, Kassa és Munkács. A bányavárosok birtoklása ezért létfontosságú volt a szabadságharc szempontjából, de 1708-ban, a trencsényi katasztrófa után fokozatosan elveszett ez a terület.

A kuruc állam fennállása során végig anyagi gondokkal küzdött. A szakadatlan háború és a hadsereg fenntartása nagyon sokba került, ugyanakkor a császár által kivetett magas adók miatt fellázadt országban csínyján kellett bánni az adókivetéssel. Külföldi kölcsönökre a „lázadók” nem számíthattak, a francia pénzsegély nagy részét elvitte a diplomáciai testület fenntartása és a szórványos külföldi fegyverbeszerzés, illetve zsoldosfogadás. A hadsereg fenntartását természetben beszedett adókból fedezték (élelmiszer, fuvarozás, téli beszállások), de nyilvánvaló volt, hogy a szabadságharcnak szüksége van készpénzre. Az elégtelen nemesfémkészlet miatt, az ország jelentős rézbányászatára alapozva, 1704 tavaszán rézpénz verését határozták el, amely rövid távon

enyhítette a pénzhiányt. Az állam azonban komoly bevételek híján csak egyetlen módon tudta növelni a rendelkezésére álló pénzmennyiséget: egyre növekvő mennyiségű rézpénz kibocsátásával, ami súlyos inflációhoz vezetett. A korszakban még nem voltak tisztában az infláció törvényszerűségeivel, ezért a drágulást a spekulációnak tulajdonították, és orvoslására elegendőnek találták az ármaximáló rendelkezések bevezetését. A probléma súlyának felismerését az sem segítette elő, hogy a katonai-politikai elit ezüstpénzben kapta javadalmazását az államtól. A rézpénz 1707-re annyira elértéktelenedett, hogy gyakran beolvastva, nyersrézként adták el külföldi kereskedőknek. Ekkorra már az állami vezetés is tisztában volt a katasztrofális helyzettel, és először önkéntesen többen lemondtak addig ki nem fizetett javadalmazásukról, majd 1708-ban testületileg mindenki felajánlotta állami jövedelmei felét a hadsereg javára. Ezek az intézkedések azonban alapjában nem változtattak az ország gazdasági helyzetén.

A kuruc állam

z új államszervezet 1704 folyamán alakult ki, és párhuzamosan érvényesült benne a magyar rendi-megyei hagyomány, valamint a korabeli Európában korszerűnek számító központosítási törekvések. A kuruc állam konföderációként határozta meg önmagát, amelynek élén Rákóczi mint fejedelem állt.

Kezdetben a kormányzat csúcsszerve az Udvari Tanács volt, amely tanácsadó testületként működött a fejedelem mellett, tagjai ugyanakkor a központi hatalom képviselőiként is eljártak. A közép-szintű igazgatás a hagyományoknak és a lehetőségeknek megfelelően megyei szinten maradt, egyedül a gazdaságirányítás szerveződött közvetlenül a központi hivatalnokok részvételével. A szabadságharc folyamán fontos szerepet játszottak az országgyűlések. Az 1705-ös szécsényi gyűlésre válságos időben került sor. Általános volt az elégedetlenség a hadsereg soraiban, a megyék és a központi kormányzat viszonya is elmérgesedett, ráadásul az új császár, I. József békülékeny politikája is erjesztőleg hatott a felkelőkre. A vitáktól hangos gyűlésen végül megerősítették a konföderáci-

ót, és Rákóczi vezérlő fejedelemként teljhatalmat kapott. A fejedelem a rendek jelöltjei közül ezek után egy 24 tagú szenátust nevezett ki, amely az Udvari Tanács helyébe lépett. A gazdasági kérdések fontosságát felismerve döntés született a Gazdasági Tanács megszervezéséről is. A megyei nemesség, kiváltságait féltve, menet közben elhagyta az országgyűlést – az igazi konfliktusra azonban csak két év múlva, az ónodi országgyűlésen került sor, ahol az elégedetlen megyék Turóc vezetésével megpróbáltak egységesen fellépni a központosítással szemben. Ezt azonban a katonaság erőszakos fellépése megakadályozta (a szabadságharcban egyébként is jellemző volt a hadsereg aktív politikai szerepe). A véres ónodi országgyűlésen több korszakalkotó javaslat is született, ezek közül a legjelentősebb az új, jövedelmen alapuló adórendszer volt, amely komoly lépést jelentett volt a közteherviselés megvalósítására. Ugyanitt került sor a Habsburg-ház trónfosztására, amitől a kuruc állam nemzetközi elismerését, vagy legalábbis – egy vállalkozó szellemű trónjelölt jelentkezésével – új külföldi szövetséges megjelenését várták.

A szabadságharc befejezése

szatmári béke az adott helyzetben a magyar fél számára elérhető maximumot nyújtotta. A kuruc állam a teljes összeomlás állapotában volt, és a totális leveretéstől csak az ország alávetését ellenző császári főparancsnok, Pálffy János magyar érzelmek mentették meg. Az udvar teljes bocsánatot hirdetett, ami kiterjedt a felkelés vezetőire is, amennyiben azok három héten belül leteszik a hűségessük. A császár visszaadta a felkelőknek elkobzott birtokaikat (annak ellenére, hogy egy részüket már eladományozták). Az uralkodó vállalta, hogy megtartja Magyarország és Erdély szabadságjogait, és elfogadta a szabadságharc vallási tárgyú törvényeit is. Károlynak azt is sikerült elérnie, hogy a kuruc hadseregben tiszti rangot elért jobbágyok felszabaduljanak a szolgaság alól. Rákóczi és szűkebb környezete elutasította a megegyezést (amire a szerződő felek számítottak, hiszen kikötötték, hogy a fejedelem ellenszegülése nem lehet akadály a béke életbelépésének), és inkább az emigrációt választotta.

Az 1711-es szatmári béke olyan kiegyezésnek bizonyult, amely meghatározta a következő, nyugalmasabb korszak arculatát.

Limpár Péter

Első kiadás

Felelős kiadó: Hodossy Gyula

Felelős szerkesztő: Kulcsár Ferenc

Borító: Németh Zsuzsa

Nyomdai előkészítés: Liliu Auru

Nyomta: Žilinské tlačiarne, a.s.

Kiadta: Liliu Auru, Dunaszerdahely–Dunajská Streda, 2004

ISBN 80-8062-214-0